

09

evropski forum

MESEČNIK ZA EVROPSKE INTEGRACIJE

BROJ 9

SEPTEMBAR 2005.

GODINA TREĆA

KORISTI I CENA ULASKA U EVROPSKU UNIJU

- ❖ Šta građani dobijaju, a šta gube članstvom u EU-u
- ❖ Kakva i kolika pomoć je stigla iz Brisela
- ❖ Novi programi EU-a dostupni SCG i Zapadnom Balkanu
- ❖ Politički razlozi za pristupanje Uniji

Objavljeno kao dodatak
nedeljnika **VREME**
br. 769 od 29. septembra 2005.

“Ako bi EU počela pregovore o stabilizaciji i pridruživanju 5. oktobra, a Mladić još bio na slobodi, to bi teško kompromitovalo izgleda za hapšenje u doglednoj budućnosti. To bi čak mogla biti propusnica za nekažnjivost.” (**Karla del Ponte**, glavni tužilac Haškog tribunala, “Blic”, 2. 9. 2005)

“Spremni smo za početak pregovora o zaključivanju Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju i oni mogu da počnu već sutra. Usvojili smo platformu za pregovore i izradili naš predlog teksta ugovora koji ćemo potpisati sa Evropskom unijom.” (**Miroslav Labus**, potpredsednik Vlade Srbije, “Danas”, 7. 9. 2005)

“Veoma je važno što pre početi pregovore EU-a i SCG o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju i očekuje se da će Savet ministara EU-a uskoro potvrditi mandat za to.” (**Oli Ren i Havijer Solana**, komesar za proširenje i visoki predstavnik EU-a za spoljnu i bezbednosnu politiku, na sastanku šefova diplomatija EU-a u Njuportu, “Blic”, 3. 9. 2005)

“Izručenje Mladića neće biti uslov za početak pregovora o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju sa EU-om, ali će uticati na potpisivanje sporazuma i uticaće na još mnogo toga. Završetak saradnje s Haškim sudom je od životnog značaja za Srbiju i Crnu Goru. Vlada Srbije je ostvarila visok stepen saradnje s Tribunalom i ta saradnja će se nastaviti do kraja. Uveren sam da će pregovori sa EU-om početi u oktobru. To je sada najznačajnije pitanje i Vlada Srbije je potpuno posvećena tom pitanju.

Poruka Brisela je veoma jasna – da će Srbija i Crna Gora zajedno brže doći do EU-a, nego kao dve posebne države. To je više nego jasno i mislim da što više bude odmica proces pregovora, sve više će ideja o državnoj zajednici preovladavati, dakle ta integrativna ideja nad bilo kojim drugim dezintegrativnim načinom mišljenja.” (**Vojislav Koštunica**, predsednik Vlade Srbije, “Blic”, 22. 9. 2005)

“Ekspertski timovi Ministarstva poljoprivrede trenutno traže najbolje modele za carinsko prilagodavanje. Kako će Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju izgledati na kraju, sada je teško reći, ali je izvesno da nas niko neće prisiljavati niti da odmah ukidamo svu zaštitu niti da sve ostavimo za dan ulaska u EU, ali je naš interes da ceo posao uradimo postepeno. Tako, na primer, veoma je lako prilagoditi živinarstvo jer u roku od šest meseci možete da prestrukturirate proizvodnju, a time i carinska zaštita može lakše pasti. S druge strane,

imate mlekarnstvo, gde ne možete brzo da promenite ni krave, ni njihov kvalitet, ni mlečnost, pa će samim tim trebati više vremena. Međutim, moramo uvek imati na umu slučaj Slovenije. Oni su, na primer, u pregovorima s EU-om isposlovali da se carinska zaštita za živinu ukine brzo, a mlekarnstvu su dali više godina. I šta se desilo? Perutnina Ptuj je, uprkos tome što je živinarstvo ostalo bez zaštite, sada izuzetno jaka firma, a slovenačko mlekarnstvo, koje je, kao, branjeno, sada je pred gašenjem jer se mlekare polako zatvaraju i ostale su samo dve.” (**Goran Živkov**, pomoćnik ministra poljoprivrede, “Dnevnik”, 9. 9. 2005).

“Posle dobijanja Studije o izvodljivosti, u atmosferi velikog optimizma, verovalo se da je pitanje dana kada će se Ratko Mladić naći u Hagu, da će prestati politički sporovi između

Beograda i Podgorice, da ćemo ubrzanim tempom iskoristiti svoje fantastične geopolitičke mogućnosti. Međutim, mi smo ponovo iznenadili svet svojim talentom da ne propustimo priliku da propustimo priliku i sad smo tu gde smo.” (**Vuk Drašković**, ministar spoljnih poslova SCG, Beta, 12. 9. 2005, “Politika”, 13. 9. 2005)

Članstvo u Evropskoj uniji i Kosovo

“Ne može kompenzacija bržem ulasku u EU da bude gubitak Kosova i Metohije, kao što neke struje u Srbiji iznose. Jedinstven slučaj na evropskoj mapi bio bi da jedna zemlja postane član EU-a zahvaljujući tome što se odrekla dela svoje teritorije. Srbija ima svoje realne interese na Kosovu i Metohiji, koje može

da brani samo na evropski način i kroz evropske vrednosti. Sa vladavinom prava, zalažući se za poštovanje ljudskih prava i koristeći evropske principe. Način na koji branimo KiM je istovremeno i sredstvo našeg bržeg učlanjenja u EU. Brzina našeg ulaska u Evropsku uniju obezbeđuje se kroz brže sveobuhvatne reforme, koje moraju da se sprovedu u Srbiji. A bazični uslov da izvedemo reforme na svim nivoima je da se postigne

unutrašnja stabilnost u Srbiji. Nezavisnost KiM prouzrokovala bi, pored unutrašnje, i destabilizaciju čitavog regiona, a da bi region bio stabilan i deo evropskih integracija, neophodno je da se postigne dogovor o KiM koji bi bio prihvatljiv za sve strane.” (**Boris Tadić**, predsednik Srbije, “Večernje novosti”, 14. 9. 2005).

“Kosovo i Metohija će u narednih godinu dana dobiti novi budući status koji neki zovu uslovna nezavisnost, a Beograd može da ga zove produženje međunarodnog prisustva. Od sada pa u narednih godinu i po do dve poznati su međunarodni tokovi vezani za Kosmet. Izmena jedino može biti ako dođe do nasilja na terenu, ili ako se utvrdi da Beograd blokira proces. U tom slučaju bi moglo doći do ubrzanog zakazivanja okvirne konferencije i proglašavanja uslovne nezavisnosti.” (**Dušan Janjić**, koordinator Forum za etničke odnose, “Politika”, 13. 9. 2005).

Razmišljanja našeg sugrađanina

ZABELEŽIO: JOVAN TEOKAREVIĆ

Gde bi nam bio kraj da smo kao Norvežani ili Švajcarci?! Ne samo da bismo bili najbogatiji u Evropi, ne samo da bismo imali mnogo nafte ili mnogo tuđih para, nego ne bismo morali ni ovoliko da se mučimo oko ulaska u tu Evropsku uniju. Rekli bismo tim samozvanim Evropljanima – i na referendumu, ako treba, i to svaki put kad nas pitaju – da idu bez nas i da ne zaborave da ponesu one svoje zvezdice i zastavice; očima više ne možemo da ih vidimo.

Ono jeste, Norvežani su odavno deo Evropskog ekonomskog prostora, pa kad posluju sa 25 država Evropske unije, moraju da poštuju sve Unijine propise, a na njih ne mogu da utiču jer nisu članica ovog omraženog kluba. Sve više, doduše, preteruju pa i za domaće potrebe uzimaju standarde EU-a. To bi se, verovatno, moglo objasniti samo dobrom norvežanskom dušom, isto kao i njihova odluka da u budžet te mrske organizacije uplaćuju više nego mnoge članice.

Švajcarci – jednako blagorodni: u svom anti-EU ponašanju stigli su dotle da su sa Unijom potpisali gomilu sporazuma kojima su praktično izjednačili status svojih građana i svog biznisa sa onima unutar Unije. Nedavno evo glasaše i da postanu deo Šengenske zone, valjda neobavešteni o tome koliko ovaj naš bolji deo Evrope ima komparativnih prednosti: niko te neće i ne daje ti vizu, pa si lišen licemerne potrebe da se bilo kome zahvaljuješ i možeš slobodno da ga oteraš tamo gde mu je i mesto. Ne bih ovo menjao ni za kakav pasoš sa kojim granice mogu da prelazim tako da ih i ne primetim.

Eh, kad bismo bili kao Švajcarci ili Norvežani. I još kad bi to potrajalo...

Gde bi nam bio kraj kad više ne bismo morali da podnosimo neprekidna poniženja zbog raznoraznih hirova i naredbi briselskih birokrata?! Kako bi život bio lepši kad nam oni i njihovi domaći plaćenici ne bi merili svaku reč i svaki korak, kad nas ne bi ucenjivali i primoravali da radimo sve što se protivni našem biću i slavnoj istoriji?!

Kad bi bilo neke pravde, Evropa bi se gradila po našem liku, jer od nas starijih i boljih Evropljana nema. I nije pitanje kad ćemo mi u Evropu, jer smo mi oduvek tamo i čekamo ih, da dođu pameti i promene se, sve gledajući u nas. Pravo pitanje je: hoćemo li mi u tu Evropu, sa njima takvima? I posle svega što su nam uradili?

Pa šta ako smo se malo jače branili u prošloj deceniji? Kad te svi mrze i samo smišljaju kakvo zlo da ti učine, greška nije isključena. Ali, naše su manje i opravdanije od grešaka drugih, a drugima se, naravno, prašta, čak se oni nagrađuju, jer gospodari vole one sa ropskom prirodom. Nas i mrze zato što smo ponosni, a ta osobina je prva na listi nepoželjnih u današnjoj Evropi i svetu.

Pa šta ako nismo doneli ili uskladili sa njima taj i taj zakon? Baš će zbog njega jednog da propadnu, ili ćemo pa mi da ga sprovedemo? Pa šta ako imamo manje slobodnog tržišta i vladavine prava, a više monopola, prevelike i skupe državne administracije, nerentabilnih javnih preduzeća koja svi mi, ovako siroti i nikakvi, izdržavamo? Naši su, a ne "evropski". Pa šta ako 450 miliona ljudi tamo radi ovako, a mi ovde onako? Nisu valjda oni zato nekoliko puta bogatiji? Pa šta ako mnogo više paze na životnu sredinu i zdravu ishranu i kažnjavaju trovače – pazili bismo i mi da jedemo one njihove splaćine.

Gde bi nam bio kraj kad bismo se samo oslobodili onih evropskih para, kojima nam, kao, pomažu?! Misle oni da mi ne znamo, prvo i prvo, da su to pare koje su na našem znoju stvorene. Odavde su one, raznim kanalima, dolazile do te Evrope, koja se na eksploataciji nas i sličnih mučenika i obogatila. Ej, bre, naša Vojvodina celu Evropu može da hrani, a tek onolike šljive, pa kajmak koji smo mi izmislili ali sa turskim imenom... Kad ono – mi siromašni, a oni bogati. Pa

gde to ima?

A i kad nam daju te pare, to je da se pre ubiješ nego da ih preuzmeš. Te uradi ovo, te obečaj ono, te potpiši ovde, te podnesi svaki račun, te kasnite, te... Ma, nosi se i ti i te tvoje milijarde evra koje ste poslednjih godina poslali na našu adresu. Dobro, možda bi nas bilo malo manje da nije bilo onolike humanitarne pomoći. I jeste, sad više ne nestaje struja, i ima kredita, i onoliko vrsta piva, ali ne znam, sve je to nekako veštački i ko zna dokle će da traje. Čudna mi čuda što će Bugarima da daju skoro tri i po milijarde evra u prve tri godine članstva u Evropskoj uniji. I što je kod njih, upra-

vo zato što je EU članstvo tako blizu, u poslednje dve godine iz inostranstva uloženo skoro 4,7 milijarde evra (odnosno duplo više nego kod nas), a u Rumuniju čak skoro 7,3 milijarde evra.

Ma već sam ti rekao: samo naivni (i vi evropejci koji ste od klimanja glavom otupaveli) ne kapiraju zašto su te pare tamo namenski poslate i protiv koga su uložene. I nema tih para zbog kojih bi se ja odrekao da budem gazda, svoj na svo- me, i da nikome ne polažem račune. To ti je ono kad, bilo da si u pravu ili ne, prvo ustaneš protiv celog sveta, jer ti je tako došlo i jer su te učili da od toga stvarno nema bolje. Onda vidiš da mnogi o tebi ne misle isto što i ti sam, ali to je samo zato jer naši neprijatelji stalno plaćaju i pobeđuju u medijskom ratu. Kad se osvrneš oko sebe, shvatiš da te u zaštitu ne uzima niko jer nijednu člansku kartu nemaš. Na kraju, jeste da dobiješ batine, ali si im bar pokazao.

Pa sad ti vidi da li treba da idemo u tu Evropsku uniju ili ne.

Više dobitaka nego gubitaka

Jeste, moraćemo da se pomučimo, da odustanemo od nekih naših ustaljenih navika i lokalnih specifičnosti, da se prilagodimo evropskim pravilima i prigrlimo kao sopstvene i one stvari kojima smo se doskora podsmevali, ali iskustva zemalja i naroda koji su sve to već prošli uveravaju nas da se sva odricanja i naponi, na kraju, višestruko isplate, jer...

PIŠE: ALEKSANDRA MIJALKOVIĆ

Sad, kad smo na pragu pravog posla – a to su pregovori sa Briselom o potpisivanju Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju Evropskoj uniji,

zatim pripreme za sticanje statusa kandidata, pa usklađivanje domaćih zakona, propisa i standarda sa evropskim i usvajanje novih, koji se primenjuju u Uniji – pravi je trenutak da se upitamo zašto uopšte želimo da pristupimo ovoj organizaciji, i da li je članstvo u EU-u vredno svih ovih napora, muka i odricanja.

Kad posmatramo “širu sliku”, naravno, jasno nam je da je lepo živeti u miru, okružen prijateljima (ili barem saveznicima) spremnim da ti priteknu u pomoć, biti uvažavan kao “ravnopravan među jednaka” i nalaziti se među onima čije odluke oblikuju svet (umesto biti izolovan, omražen, bombardovan...). I te kako je zgodno pripadati krugu demokratskih, slobodoumnih, ekonomski naprednih, dobro uređenih država čije vlasti (htele to ili ne) brinu o dobrobiti i interesima svojih građana, o prosperitetu svojih kompanija, o očuvanju prirodnih bogatstava i lepota, o kulturnom i istorijskom nasleđu, i koje kroz pravne tekovine i institucije EU-a uglavnom dosta uspešno štite prava svih svojih žitelja, koliko god se oni razlikovali po svojoj političkoj, verskoj, nacionalnoj, polnoj ili socijalnoj pripadnosti, po seksualnim, umetničkim ili, na primer, sportskim sklonostima.

Ali, šta svako od nas kao pojedinac može očekivati od budućeg članstva u Evropskoj uniji? Gde je u toj “evropskoj idili” mesto za srpske čvarke i ljutenicu, kajmak i pršutu; za popodnevo spavanje po povratku sa posla, za svinjsku daću i pečenje rakije u dvorištu, sa komšijama; za produženu pauzu izvan kancelarije (odmah se vraćam, samo da skoknem do...); za džipove parkirane na tramvajskim šinama i autobuse zaustavljene nasred ulice, ispred pekare; za kućne

ljubimce puštene da slobodno obavljaju svoje pseće poslove na dečijem igralištu ili travnjaku; za zadimljene radne prostorije i zamandaljene prozore u gradskom prevozu; za buvljake i “priučene” majstore; za kioske iznikle usred parka i privatne parkove ograđene usred zaštićenog šumskog područja...? Da li ćemo, da bismo se uklopili, morati da svoje stare narodne običaje žrtvujemo na oltar nekakvim pomodnim globalističkim novotarijama?

Za i protiv

Slična su pitanja, mnogo pre nas, postavljali i drugi pretendenti na članstvo u EU-u, a naročito male, siromašne ili prethodnim totalitarnim režimima ubogaljane zemlje. I pre nas su došle do odgovora koje ćemo ovde, donekle pojednostavljene, preneti. Najsažetije rečeno: da, isplati se i ne, nećemo biti prinuđeni da se odrekemo onoga što čini suštinu naših uverenja, tradicije i običaja (mada

se mnogi ovde nadaju da će izvesni, od gore navedenih, nestati i pre nego što uđemo u Evropsku uniju). Jeste, moraćemo da se pomučimo, da odustanemo od nekih naših ustaljenih navika (“pa dobro, majstore, dogovorismo se da to završite još prošle nedelje”) i lokalnih specifičnosti (“kakvo spavanje, komšija, platio sam muziku da mi svira do zore, ispraćam sina u vojsku!”), da se prilagodimo evropskim pravilima (ko upali cigaretu u kancelariji, plaća kaznu) i prigrlimo kao sopstvene i one stvari kojima smo se doskora podsmevali (“vidi onoga što lopaticom skuplja iza svog kera!”), ali iskustva zemalja i naroda koji su sve to već prošli uveravaju nas da se odricanja i naponi, na kraju, višestruko isplate (vidi tabele 1 i 2).

Jer, u zamenu ćemo dobiti:

- ✪ mir, bezbednost, stabilan život, vladavinu prava i poštovanje suseda, drugih pripadnika “evropske porodice naroda” i ostatka sveta;

Tabela 1 – Novac Evropske unije za nove članice 2004–2006. (u milijardama evra, po cenama iz 1999)

Kategorija	2004	2005	2006	2004-06
Zajednička poljoprivredna politika	1,9	3,7	4,1	9,8
Pomoć regionima	6,1	6,9	8,8	21,8
Strukturni fondovi	3,5	4,8	6,0	14,3
Kohezioni fondovi	2,6	2,2	2,8	7,6
Unutrašnja politika i administracija	1,9	1,9	2,0	5,8
Ostalo	1,3	1,3	0,9	3,3
Ukupno	11,1	13,8	15,8	40,7

Izvor: Evropska komisija

Tabela 2 – Predviđena finansijska pomoć EU-a Bugarskoj, po pristupanju, 2007–2009. (u milionima evra)

	2007.	2008.	2009.
Strukturne reforme	539	759	1002
Razvoj sela	183	244	306
Privremeni instrument (pomoć budžetu i uključivanju u Šengen)	121,8	59,1	58,6
Bezbednost u nuklearnim elektranama	70	70	70
UKUPNO	804,8	1 132,1	1 436,6

Izvor: Ugovor o pristupanju Bugarske i Rumunije Evropskoj uniji (april 2005) i IME, Sofija

- ⊗ podsticaj i pomoć za unapređenje životnog standarda i kvaliteta života, a na dalji rok sustizanje onoga koji su dostigle najrazvijenije članice EU-a;
- ⊗ povlastice koje stičemo kao deo jedinstvenog evropskog tržišta, zajedničkog carinskog sistema (koji članice EU-a štiti od svetske konkurencije, pored ostalog i direktnim subvencijama, recimo za poljoprivredne proizvođače) i ulaskom u "evrozonu";
- ⊗ mogućnost učešća u evropskim regionalnim i drugim fondovima;
- ⊗ bolju kontrolu nad zaštitom životne sredine;
- ⊗ bolju zaštitu potrošača;
- ⊗ uspešnije zastupanje svojih interesa pred Svetskom trgovinskom organizacijom i drugim međunarodnim organizacijama;

- ⊗ efikasniji nadzor nad proizvodima koje koristimo u svakodnevnoj upotrebi (zdrava hrana, bezbednije dečije igračke, itd.);
- ⊗ jeftinije, a pouzdanije i kvalitetnije telekomunikacione usluge i energiju;
- ⊗ jeftiniji i bezbedniji avio-prevoz;
- ⊗ uspešniju zaštitu naše intelektualne svojine;
- ⊗ ukidanje granica i viza;
- ⊗ mogućnost studiranja bilo gde u EU-u, i dobijanje diploma priznatih svuda u svetu;
- ⊗ mogućnost zapošljavanja bilo gde unutar Unije, pod jednakim uslovima kao u sopstvenoj zemlji;
- ⊗ konkurentniju domaću privredu;
- ⊗ pomoć u razvoju nauke i tehnologije, kroz programe saradnje između zemalja članica i ne-članica, razmenu informacija, stručnjaka i finansijsku podršku.

Spisak je, u stvari, duži, i svako ga može dopuniti prema sopstvenoj želji

ili saznanjima. Uz svaku od navedenih stavki je, naravno, moguće dodati i po neko "ali" (koje sreću kvari), što ćemo u nastavku ovog teksta ponegde i učiniti, a opširnije u drugim priložima u ovom broju "Evropskog foruma". Pozabavimo se, ipak, prvo dobitcima.

Petooktobarsko nasleđe

Vladavinu prava, bezbednost i mir nećemo ovde potanko objašnjavati, jer se time naši mediji veoma detaljno bave još od "petooktobarske revolucije" u Srbiji. Dovoljno je primetiti da je, uoči petogodišnjice demokratskog prevrata koji nam je i omogućio da sada odmeravamo dobitke i gubitke od budućeg članstva u Evropskoj uniji, većina građana u SCG povratila nadu u "bolje sutra" (mnogi bolje žive već danas, u odnosu na deceniju koja je prethodila petom oktobru 2000), a međunarodna zajednica povratila poverenje u našu sposobnost da ispunjavamo obećanja i obaveze i ponašamo se odgovorno, pa nas nagradila trgovinskim olakšicama, kreditima, nepovratnim donacijama i raznim drugim povlasticama.

Brisel, nakon što je samo za nas izmislio model "dvostrukog koloseka", najavljuje produženje bescarinskog režima za izvoz naše robe na tržište EU-a, i pristaje

(uprkos nezadovoljstvu Karle del Ponte, glavne tužiteljke Haškog tribunala) da započne pregovore o sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju Uniji i pre nego što Hagu isporučimo Ratka Mladića, generala optuženog za ratne zločine. NATO je spreman da primi SCG u svoj program Partnerstvo za mir čim se Mladić nađe u Hagu. Savet Evrope strpljivo čeka da dovršimo zadatke preuzete stupanjem u članstvo ove organizacije u aprilu 2003, a Svetska trgovinska organizacija se po ko zna koji put sprema da razmotri uslove pod kojima će primiti Srbiju i Crnu Goru, zajedno ili ponaosob, istovremeno ili jednu za drugom.

Drugi dobitak je viši životni standard. Do njega se stiže sporije, postepeno, i u zavisnosti od startne pozicije svake zemlje, kao i od brzine i uspešnosti ekonomskih reformi. Politički i društveni

konsenzus tu je takođe od velike pomoći, i sposobnost vlasti da spreči, odnosno suzbije korupciju i organizovani kriminal. Ne zaboravimo i blagotvorni uticaj finansijske pomoći i direktnih stranih investicija koje oživljavaju domaću privredu i podižu njenu konkurentnost na međunarodnom tržištu. One, međutim, idu tamo gde postoje politička stabilnost i povoljna poslovna klima (što uključuje pogodnosti za investitore i efikasnu, sposobnu, dobro organizovanu a nepodmitljivu državnu administraciju), a toga mi (na Balkanu) još nemamo dovoljno. Ipak, stvari se kreću nabolje.

Sa prethodnim je povezan i treći dobitak. Kao deo jedinstvenog tržišta EU-a, a to ćemo u punoj meri postati tek sa članstvom (mada se određene pogodnosti mogu osetiti i ranije), ne obraćamo pažnju na granice, naši kamioni s robom ne čekaju danima na graničnim prelazima da budu pregledani i ocarinjani, i ne brinemo o pribavljanju raznih potvrda i odobrenja za njih svaki put kad uđu u drugu zemlju unutar Unije. Slobodno kretanje radne snage, robe, usluga i kapitala jedno je od osnovnih načela na kojima se zasniva Unija. Doduše, ne zaboravimo da radnici iz novih članica EU-a ne stižu odmah pravo da se zapošljavaju gde hoće, već na to čekaju, u zavisnosti od toga u kakvoj državi žive, i koju državu žele da idu, i do sedam godina. Takav je slučaj sa lanjskim pridošlicama iz regiona Srednje i Istočne Evrope. Bez ograničenja se mogu zapošljavati samo u Velikoj Britaniji, Irskoj i Švedskoj.

Evro i Šengen

Jedinstveno tržište EU-a doprinosi povećanju produktivnosti, specijalizacije i otvaranju novih radnih mesta (od njegovog uspostavljanja 1993. godine stvoreno je 2,5 miliona novih radnih mesta), pospešuje premošćavanje tehnološkog zaostajanja, i podstiče slobodnu i fer tržišnu utakmicu i otvoreno tržište (koliko otvoreno, već je drugo pitanje, što je povod i za najnovija razmimoilaženja u mišljenju među članicama EU-a).

Jedinstveno tržište je vodilo i uvođenju jedinstvene valute, evra, što je pojednostavilo ne samo finansijske transakcije između država i kompanija, već i svakodnevni život građana EU-a (ali i nas ostalih koji tamo povremeno putujemo). Samo Velika Britanija, Danska i Švedska (još?) nisu odustale od sopstvenih valuta, dok

je svih deset novih članica EU-a izrazilo spremnost da to učini i što je moguće pre uđe u "evrozonu".

Svojehlavi Britanci (ali i Irci), nisu hteli da pristupe ni Šengenskom sporazumu, tako da je za putovanje na njihovo ostrvo potrebno pribaviti zasebnu vizu. S druge strane, neke zemlje koje nisu članice EU-a ušle su (kao Norveška i Island) ili će uskoro ući (poput Švajcarske) u "šengensku zonu" čime olakšavaju poslovna, turistička, studentska putovanja i stručni boravak državljanima onih zemalja koje (još) nisu u "bezviznom" režimu.

Sad je zgodan trenutak da pomenemo i one jeftine i bezbedne letove. Zahvaljujući SES-u (propis o "jedinственом evropskom nebu"), unutar Evropske unije došlo je do značajnog poboljšanja standarda upravljanja vazдушnim saobraćajem, pojednostavljenja procedura za pilote i kontrolore leta, povećanja bezbednosti leta, a usluge avio-kompanija su postale brže, efikasnije i jeftinije. Nedavno je EU donela još jedan propis koji putnicima evropskih avio-kompanija i kompanija čije letelice saobraćaju preko njene teritorije, obezbeđuje pravičniju i veću nadoknadu u slučajevima otkazivanja leta, kašnjenja, ili oštećenja, odnosno gubitka prtljaga.

Ekološka zaštita i briga o potrošačima

Već više od tri decenije EU unapređuje svoje ekološko zakonodavstvo, kako bi bolje zaštitila čovekovu okolinu od zagađenja i očuvala prirodne resurse. Godine 1994. osnovana je Evropska agencija za zaštitu životne sredine (EEA), koja trenutno broji više od trideset članica, uključujući i one koje nisu u Evropskoj uniji – Bugarsku, Rumuniju, Tursku, Island, Lihtenštajn i Norvešku. Prema svojim članicama koje krše njene propise i međunarodne konvencije o zaštiti životne sredine, ili nisu do kraja uskladile domaće ekološko zakonodavstvo sa evropskim, EU postupa nemilosrdno. Grčka, recimo, svakog dana, već nekoliko godina, plaća nekoliko desetina hiljada evra jer još nije rešila pitanje deponovanja čvrstog smeća na ostrvima, u skladu sa standardima Unije.

Usklađivanje sa ekološkim propisima Unije je ne samo neophodan već i plemenit dugoročan cilj, ali mnogo košta (vidi tabelu 3).

U zaštiti nekih prava potrošača EU-a

možda nije odmakla toliko daleko kao SAD (gde možete, recimo, posle nekog vremena vratiti kupljeni proizvod ako njime niste zadovoljni: ne sviđaju vam se nabori na haljini, automobil troši previše goriva, krevet je neudoban...), ali je u primeni drugih (na primer, prometu genetički modifikovane hrane), naprotiv, neumoljiva. Deset principa kojih se u tome pridržava su sledeći:

1. Kupi šta hoćeš, bilo gde u EU-u, i ne plaćaiš nikakav dodatni porez ni takse.

2. Ako je proizvod neispravan, odnosno ako nije u skladu sa uslovima kupovine – vrati ga. Rok je dve godine. U prvih šest meseci na prodavcu je da dokaže da, eventualno, kupac nije u pravu.

3. Svi proizvodi na tržištu EU-a moraju biti bezbedni za upotrebu i imati o tome odgovarajući sertifikat (to je ona oznaka CE koju vidamo), čak i kad nisu proizvedeni u Uniji.

4. Potrošači moraju biti obavešteni kakav proizvod kupuju, a posebno – kakvu hranu jedu. "Zdrava hrana", organski proizvedena, mora imati čitavu hrpu dokaza da je zaista takva, a genetski modifikovani sastojci, ukoliko ih ima u namirnicama, moraju biti identifikovani i jasno navedeni na etiketi.

5. Kupoprodajni ugovori ne smeju sadržati skrivene ili nefer klauzule.

6. Kad naručujete robu "na neviđeno" preko pošte, interneta, telefonske prodaje ili iz kataloga, imate, prema zakonima EU-a, pravo da vratite porudžbinu ukoliko vam ne odgovara, bez navođenja razloga, u roku od sedam dana od prijema pošiljke.

7. Klijentu se mora omogućiti da upo-

redi cene usluga, recimo, da kad uzima kredit sazna kolika je godišnja kamata, a ne samo koliko iznosi na mesečnom nivou.

8. Zabranjena je obmana potrošača putem reklame, ili prećutkivanje pojedinih detalja o proizvodu prilikom prodaje.

9. Potrošači u EU-u su zaštićeni i od beskrupuloznih turističkih agencija, koje jedno obećavaju, a posle pruže drugo. Turoperateri, takođe, moraju svoje putnike vratiti kućama sa odmora i ako je agencija u međuvremenu bankrotirala!

10. Evropska unija je u svih 25 zemalja članica (pre svega u glavnim gradovima i najvećim regionalnim centrima) razvila mrežu kancelarija za obaveštavanje potrošača o njihovim pravima i pružanje saveta i pomoći u ostvarivanju tih prava.

Razmena studenata i zaštita autorskih prava

Kao što brine o potrošačima, Evropska unija brine i o svojim naučnicima, istraživačima i akademskom podmlatku, nudeći i onima iz drugih zemalja, izvan Unije, da učestvuju u pojedinim zajedničkim programima i projektima i podstičući njihovu saradnju. "Sokrat" i "Erazmo" su dva najvažnija i najpoznatija takva programa, naročito usmerena na razmenu studenata i nastavnika.

Zaštita intelektualne svojine jedan je od preduslova koje svi kandidati i pretendenti na članstvo u EU-u moraju zakonski regulisati pre nego što uđu u EU. Pre četiri godine EU je donela novu direktivu o poštovanju autorskih prava, posebno usklađenu sa razvojem novih tehnologija.

Tabela 3 – Cena prilagođavanja propisima EU-a u oblasti zaštite životne sredine

Država	Cena u milijardama evra	Cena kao deo BDP-a iz 2001.	Broj godina potrebnih za prilagođavanje
Češka	6,6–9,4	9,7–13,8 %	9–12
Estonija	4,406	70,4 %	39
Kipar	1,086	10,6 %	10
Letonija	1,48–2,36	17,2–27,5 %	15–21
Litvanija	1,600	12,1 %	11
Mađarska	4,12–10	7,1–17,3 %	7–15
Malta	0,130	3,0 %	3
Poljska	22,1–42,8	10,7–20,7 %	10–17
Slovenija	2,430	11,2 %	10
Slovačka	4,809	20,6 %	17
Bugarska	8,610	56,5 %	34
Rumunija	22,000	49,0 %	31

Prema podacima Instituta svetske privrede Mađarske akademije nauka

Kako bi premostila jaz između svojih najrazvijenijih i onih ekonomski najslabijih članica, EU je osnovala fondove za podsticaj ekonomske i socijalne kohezije, zahvaljujući kojima su, recimo, Španija, Portugal, Grčka i Irska (potonja najuspješnije) znatno unapredovale u svom prirednom razvoju. Nama ovi fondovi nisu dostupni, bar dok ne steknemo status kandidata, ali jesu neki drugi, pre svega CARDS (vidi tabele 4 i 5). Nedavno je EU zemljama Zapadnog Balkana omogućila korišćenje i nekih novih fondova, kakvi su ranije bili otvoreni samo za članice i kandidate.

Evropska komisija je 29. septembra prošle godine odlučila da zameni postojeći složen sistem finansijske pomoći EU-a drugim zemljama jednostavnijim, efikasnijim okvirom sa svega šest instrumenata. Četiri od njih potpuno su nova: **Instrument za pomoć u prepristupanju** obuhvatiće države kandidate (Tursku i Hrvatsku) i potencijalne kandidate (ostale zemlje Zapadnog Balkana) i njime se zamenjuju postojeći instrumenti PHARE, ISPA, SAPARD, CARDS i mnogi drugi propisi. **Instrument za evropsko susedstvo i partnerstvo** obuhvatiće treće zemlje koje učestvuju u politici evropskog susedstva, pre svega južnog i istočnog Mediterana, Ukrajinu, Moldaviju i Belorusiju, kao i zemlje južnog Kavkaza (čime se zamenjuju programi MEDA i TACIS). On će pomagati i strateško partnerstvo EU-a i Rusije. **Instrument za stabilnost** će biti namenjen rešavanju kriza i nestabilnosti u trećim zemljama, kao i međunarodne izazove (uključujući nuklearnu bezbednost i neširenje oružja za masovno uništenje, borbu protiv trgovine drogom, organizovanog kriminala i terorizma). **Instrument za humanitarinu i makrofinansijsku pomoć** ostaće nepromenjen.

Tabela 4 – Program CARDS u SCG, 2002–2004. (u milionima evra)

Sektor	2002.	2003.	2004.	UKUPNO
SRBIJA				
Izgradnja institucija	34,7	58,5	64,0	157,2
Ekonomska obnova	132,5	141,5	121,5	395,5
Građansko društvo	9,5	24,0	21,0	54,5
Ostalo	13,0	16,0	11,5	40,5
CRNA GORA				
Izgradnja institucija	3,0	4,0	10,0	17,0
Ekonomska obnova	9,5	7,5	4,5	21,5
Građansko društvo	0,5	1,5	2,5	4,5
Ostalo	2,0	2,0	2,0	6,0
KOSOVO I METOHIJA				
Izgradnja institucija	24,2	12,0	15	51,2
Ekonomska obnova	101,0	46,28	54,9	178,28
Društveni razvoj i građ. društvo	9,8	5,0	4	18,8
Ostalo	19,9	13,0	1,5	42,9
UKUPNO IZDOJENO	359,6	331,28	312,4	987,88

Tabela 5– Regionalni program CARDS, 2002–2003. (u milionima evra)

Sektor	2002	2003	UKUPNO
INTEGRISANO UPRAVLJANJE GRANICAMA	1,0	1,0	2,0
IZGRADNJA INSTITUCIJA	19,9	21,8	41,7
STABILIZACIJA DEMOKRATIJE	7,6	5,0	12,6
REGIONALNA INFRASTRUKTURA	14,0	3,7	17,7
REZERVA	1,0	–	1,0
UKUPNO	43,5	31,5	75,0

Dodatnih 105,15 miliona evra iz regionalnih fondova dato je programima država za "integrirano upravljanje granicama" u periodu 2002–2004.

Izvor: Evropska agencija za rekonstrukciju

Sve nove članice bile su neto korisnici budžeta EU-a prošle godine. Prema privremenim podacima, EU-10 su u budžet Unije uplatile ukupno 3,2 milijarde evra, dok su sva plaćanja koja su oni dobili bila vredna skoro šest milijardi evra. Njihova ukupna korist bila je, dakle, 2,8 milijardi evra. Reč je o ogromnom investiranju, u kojem novac osim u infrastrukturu takođe ide i u istraživanje, promociju preduzeća, zaštitu životne sredine, turizam, obuku, izgradnju demokratije i inovacije.

Sa pričom o povećanju konkurentnosti preduzeća i o preimućtvima zajedničkog nastupa pred Svetskom trgovinskom organizacijom zasad ćemo sačekati, bar dok ne postanemo njena članica (članice), i rešimo pitanje autorskih prava za čvarke i ljutenicu (ajvar i šljivovicu su nam već maznuli).

Ako dotle Kina, kako je počela, ne ispretumba celo svetsko tržište, pa i EU i SAD ne pošalje na klupu za "rezervne igrače".

Nove trgovinske povlastice za Zapadni Balkan

Evropska komisija predložila je produženje trgovinskih povlastica za zemlje Zapadnog Balkana, kojima se SCG, BiH, Hrvatskoj, Makedoniji i Albaniji omogućava da na tržište Evropske unije izvoze svoju robu bez plaćanja carina (jedini izuzeci jesu vina i neki proizvodi određeni kvotama, kao šećer, teletina i tekstil iz SCG, uključujući i Kosovo). Povlastice su usvojene 2000. na rok od pet godina (dakle upravo ističu), a ukoliko se članice EU-a slože sa predlogom EK-a, a očekuje se da to učine pre isteka ove godine, bescarinski režim bio bi produžen do 2010.

Kako ukazuje Komisija, jednostrane povlastice EU-a doprinele su povećanju izvoza iz zemalja jugoistočne Evrope u periodu od 2000. do 2004. za oko osam odsto godišnje, a njihov nastavak bi doprineo zadržavanju najpovoljnijih ekonomskih uslova potrebnih za nastavak reformi u regionu. U skladu s procesom stabilizacije i pridruživanja, preduslovi za korišćenje ovih posebnih trgovinskih povlastica su poštovanje interesa zemalja i teritorija, ljudskih i demokratskih prava, zatim uspostavljanje regionalne privredne saradnje, i nastavak ekonomskih reformi. Poseban uslov je efikasno usklađivanje sa propisima i praksom EU-a na sprečavanju rizika prevare i drugih nezakonitosti.

EF

25 PROGRAMA ZA ZAPADNI BALKAN

Od ove godine naša zemlja, uz ostale zapadnobalkanske susede, može da učestvuje u 25 programa Evropske unije, od kojih su devet u oblasti obrazovanja i kulture, po tri u oblasti zapošljavanja i socijalne politike, po dva u delokrugu Generalnih direktorata EU za informaciono društvo, za saobraćaj i energetiku i za poresku politiku i carinsku uniju, a po jedan se odnosi na oblasti istraživanja, životne sredine, pravosuđa i sprečavanja pronevera. Evropski pokret u Srbiji, u saradnji sa Kancelarijom za pridruživanje EU Vlade Republike Srbije, objavio je nedavno priručnik koji zainteresovanim institucijama i pojedincima treba da objasni i olakša učešće u ovim programima, za čijeg je glavnog koordinatora u Srbiji određen Sektor za donacije i razvojnu pomoć republičkog Ministarstva za ekonomske odnose sa inostranstvom.

U brošuri su navedeni detalji o svakom od ovih 25 programa (opis, ciljne grupe, aktivnosti, vreme trajanja, budžet, da li i preko kojih projekata SCG u njima već učestvuje, i koji je generalni direktorat EU nadležan za njegovo spovođenje), internet adrese za dodatne informacije i objašnjenja najvažnijih pojmova. Kao najzanimljivije za našu javnost, a posebno za mlade stručnjake i studente, pomenimo TEMPUS, Erasmus mundus, Sokrat i Leonardo da Vinči, zatim programe medijske obuke, zaštite potrošača, rodne jednakosti, program za umetnike (Kultura 2000), za sprečavanje nasilja nad decom (Dafne II), za unapređenje poreskih sistema (Fiskalis 2007), za razvoj pomorskog saobraćaja (Marko Polo)...

Otvaranjem ovih programa za građane naše i ostalih zemalja Zapadnog Balkana, Evropska unija je pokazala da se drži obećanja datih juna 2003. na svom Solunskom samitu, a to je da će efikasnije pomagati proces stabilizacije država ovog regiona i njihovog pridruživanja Uniji - sve do prijema u EU - i to sve više kroz instrumente koji su dostupni, razumljivi i korisni običnim građanima. Uključivanjem u programe Unije oni će najbolje osetiti prednosti budućeg članstva u EU.

EF

Igra sa pozitivnim rezultatom

Pristupanje Uniji je pokretački faktor koji raščičava tržište i pospešuje međunarodnu konkurentnost. To je dvosmerna ulica, koja širi mogućnosti učešća u svetskom razvoju i procesima, dok istovremeno obezbeđuje zaštitu od loših spoljašnjih uticaja

PIŠU: ANDRAŠ INOTAI
I PETER STANOVNIK

Većina političke elite i društva smatra da je pristupanje Evropskoj uniji igra sa pozitivnim rezultatom. Bez želje da osporavamo istinitost ovog stava, iznećemo nekoliko pojašnjenja.

Prvo, javnost u Zapadnoj Evropi drži da koristi od proširenja Evropske unije imaju uglavnom države koje pristupaju Uniji, dok će dodatne troškove morati da podmire sadašnje države članice. Malo je dokaza da su ljudi sa ovakvim mišljenjem svesni suštinskih koristi koje je zapadnoevropski biznis imao od liberalizacije tržišta Srednje i Istočne Evrope. Štaviše, većina Zapadnoevropljana je potpuno neinformisana o ceni pripreme za članstvo sa kojom se zemlje kandidati suočavaju.

Drugo, potpuni spisak koristi i troškova mora da uključi jedan broj kvalitativnih kategorija, kao što su bezbednost, stabilnost, predvidljivost i pouzdanost, što su važni činoci u donošenju političkih i ekonomskih odluka, ali se jedva mogu kvantifikovati. Stvarni troškovi nedostatka bezbednosti, stabilnosti i ostalog mogu, naravno, da postanu očigledni ako dođe do nekog izuzetno negativnog ishoda, što se, nažalost, dogodilo u bivšoj Jugoslaviji.

Treće, koristi i troškovi biće nejednako raspoređeni među sektorima. Neke poslovne aktivnosti će od samog početka biti među dobitnicima, a drugi će morati da podnesu visoke cene investicija i restrukturiranja. U prvu grupu spadaju izvozno orijentisani sektori (na primer, industrija metala, mašingradnja, transportne opreme), gde se pozitivni efekti

očekuju bez obzira na valutni kurs, javne finansije ili druge usvojene ekonomske politike. U drugu grupu spadaju sektori u kojima se negativne posledice osećaju bez obzira na politiku vlade (na primer, poljoprivredna industrija). U trećoj grupi su sektori u kojima efekti zavise najviše od valutnog kursa i usvojene politike u oblasti javnih finansija (na primer, električna energija i gas, kao i netržišne usluge). Generalno gledano, sektori koji su bili konkurentni u pretpristupnom periodu će najverovatnije poboljšati svoju poziciju u okviru proširenog evropskog tržišta i unutrašnjeg tržišta. Takođe, sektori koji mogu da računaju na dalje investiranje, domaće ili inostrano, kao i na potencijalne izvore iz Evropske unije (podrška regionima, zaposlenosti, ljudskim resursima...) biće među pobednicima. Na drugoj strani, manje konkurentni sektori, i naročito oni najzaštićeniji, uključujući neke "nacionalne šampione", verovatno će naići na probleme. U tom smislu, poljoprivredna proizvodnja je poseban slučaj u okviru ove kategorije.

Četvrto, koristi i cene biće neravnomerno raspoređene i među regionima. Paradoksalno, bar u periodu odmah posle pristupanja Uniji, razvijeniji regioni su se pokazali sposobnijima od nerazvijenih da brže i efikasnije apsorbuju resurse EU-a i druge razvojne resurse. Ovo može da još više poveća postojeće razlike u prihodima i razvijenosti između regiona, ali se očekuje da će se one smanjivati u srednjem roku, što se više povećava apsorpciona moć manje razvijenih delova zemlje, te što se više osećaju efekti prelivanja iz više u manje razvijene oblasti. Čak i u ovom slučaju, jasna politika vlade je neophodna, da bi se izbeglo produbljivanje ekonomskih i socijalnih podela, kao i ekonomska periferijalizacija nekih delova zemlje.

Peto, koristi i cene mogu isto tako biti vremenski neravnomerno raspoređene. Neki kratkoročni dobitnici ne mogu da imaju garancije da će biti i dobitnici na duži rok, kao što ni kratkoročni gubitnici ne smeju biti otpisani kao da će zauvek gubiti. U ovom kontekstu mnogo zavisi od pripremljenosti učesnika, njihove otvorenosti i spremnosti za reforme, njihovog kapaciteta da apsorbuju resurse Evropske unije, ali i domaćeg inputa (ljudski resursi, administrativni kapacitet, upravljačke veštine), kao i od podrške koja dolazi od politike vlade. Opšte iskustvo zemalja koje su u prošlosti pristupile Evropskoj uniji jeste da se koristi od članstva u Uniji ispoljavaju tek posle nekoliko godina. Pošto će se sledeći talas proširenja (onaj koji se već desio 2004, *prim. prev.*) desiti u vreme teških ekonomskih prilika za Zapadnu Evropu, sa stagnacijom u nekim zemljama, i potrebom za ozbiljnim reformama u drugim, nepovoljno spoljašnje ekonomsko okruženje može čak i da produži taj početni period. Zato je izuzetno važno naći neka područja ranog uspeha za društva zemalja koje pristupaju Uniji, da bi se izbegla suprotna reakcija, ili razočaranje ili čak demoralizacija društva, što bi sigurno potkopalo uspeh članstva.

Neosnovani strahovi

Ozbiljna i utemeljena ekonomska analiza i efikasna komunikacija neophodni su elementi uspešnog članstva. Kao i u ranijim pristupanjima i proširenjima, postoji mnogo uglavnom neosnovanih strahova na obema stranama. Ovde se nećemo baviti strahovima i brigama postojećih članica (pre poslednjeg proširenja 2004, *prim. prev.*) koji su uglavnom u vezi sa migracijom, kontrolom granica i budžetom. Pažnju ćemo posvetiti brigama zemalja koje pristupaju Uniji.

Cene će, u većini slučajeva, biti međunarodne cene, rezultat slobodne trgovine i liberalizacije trgovine i kapitala u zemljama koje se pridružuju, iako će cene nekih roba – i naročito usluga u srednjoročnom periodu – mnogo manje porasti. Ipak, sa izuzetkom nekih poljoprivrednih proizvoda, ova poskupljenja proističu od usvajanja PDV-a EU-a ili u nekim izuzetnim slučajevima od viših zajedničkih spoljašnjih carina prema trećim zemljama. Najveća povećanja cena mogu se očekivati u oblastima u kojima vlada, bilo iz kojih razloga, nije potpuno

liberalizovala cene, već je zadržala neku vrstu kontrole nad cenama, bilo da bi "kontrolisala" inflaciju, ili da bi podržala siromašniju u društvu.

Situacija na tržištu rada neće biti suštinski pogodena pristupanjem, odnosno bar neće u negativnom smislu. Slobodna trgovina sa Evropskom unijom već je proizvela veliko prestrukturiranje ponude i potražnje radne snage. Na jednoj strani, pošto nove članice postaju deo unutrašnjeg tržišta od 450 miliona potrošača, otvoriće se mnoge prilike za puno kompanija. Takođe, domaći i naročito strani investitori mogu da budu ohrabreni da pokreću nove poslove zbog značajno povećane pravne sigurnosti, zbog natprosečnih stopa rasta domaćih investicija i potrošnje i zbog otkrivenih komparativnih prednosti novih članica

na velikom evropskom tržištu. Na drugoj strani, može doći do bar privremenog rasta nezaposlenosti u kompanijama i industrijama koje se još bore sa strukturnim problemima, ili koje još trpe posledice zakasnele liberalizacije. Uz to, puna liberalizacija trgovine među novim članicama može imati protivrečne posledice. Iako su već nekoliko godina bile članice CEFTA, ova organizacija nije imala slobodnu trgovinu u svim oblastima. Od 1. maja 2004. godine svi domaći protekcionistički instrumenti moraju potpuno da budu ukinuti, a nacionalna vlast nad trgovinskom politikom mora da bude prenetna na Brisel. Neki sektori kojima je smetao protekcionizam unutar CEFTA biće dobitnici, dok će oni koji su bili zaštićeni od konkurencije u CEFTA možda postati

gubitnici, sa jasnim posledicama po tržište rada. Mnogo je teže proceniti uticaje članstva na duži rok. U tom kontekstu, značajna poboljšanja mogu se očekivati od razumne vladine politike. Evropska unija može da podrži veću zaposlenost upotrebljavajući različite finansijske i druge instrumente, ali ona svakako ne može da bude odlučujuća snaga u tome.

Zaključci o budućnosti malih i srednjih preduzeća slede, manje-više, sličnu logiku. Očigledno je da će sledeća etapa ekonomske modernizacije zahtevati koncentraciju kapitala (i domaćeg i stranog) što će uticati na broj ovih preduzeća. Spajanja, otkup, osnivanja i zatvaranja preduzeća dominiraće u toj opštoj slici. To bi, ipak, bilo nužno i bez članstva u Evropskoj uniji. Zato bi pristupanje Uniji trebalo smatrati pokretačkim

faktorom koji raščlavi tržište i pospešuje međunarodnu konkurentnost. Nije lako razumeti zašto lokalne kompanije – dugo skoncentrisane na vrlo ograničeno domaće tržište – ne bi profitirale od pristupa tržištu od 450 miliona potrošača. Sa izuzetkom nekih zaštićenih sektora i nekih kompanija za pružanje usluga, svi ekonomski akteri u Srednjoj i Istočnoj Evropi su

već nekoliko godina izloženi slobodnoj konkurenciji. Oni će sigurno preživeti, čak i ako moraju da se prilagode novim zahtevima. Nije samo preveliko uprošćavanje, nego je i opasno trpiti sva mala i srednja preduzeća u istu korpu.

Neki neće ni osetiti veću konkurenciju (ili bilo kakvu konkurenciju) u sledećim godinama, pošto je reč o lokalnim snabdevačima. Zašto bi frizer iz Štutgarta ili Amsterdama otvarao salon u nekoj zemlji koja se pridružuje Uniji?

Drugi će dokazati da su uspešni izvoznici na međunarodna tržišta i otkriće veće i stabilnije tržište koje mogu da snabdevaju.

Treći će postati pouzdani partneri multinacionalnih kompanija, sa dobrim izgledima za period posle

Kad će "novi" sustići "stare"?

Zemlja	Prosečni rast 1970–2000	Loš scenario rasta (1)	Dobar scenario rasta (2)	Broj godina za sustizanje EU po scenariju (2)
Bugarska	2,8	2,6	3,8	63
Češka	3,1	2,2	3,7	39
Estonija	4,5	3,5	4,8	31
Letonija	3,0	2,7	4,0	34
Litvanija	2,9	2,2	3,8	53
Mađarska	3,0	2,7	4,0	34
Poljska	2,9	2,4	3,8	59
Rumunija	2,6	2,4	3,8	80
Slovačka	3,2	2,4	4,0	38
Slovenija	3,1	2,1	3,2	31
PROSEČNO	3,0	2,4	3,8	56
Kipar	3,1	2,0	3,4	21
Malta	3,4	2,8	4,1	29

Izvor: Economist Intelligence Unit, 2003.

pristupanja. Kompanije koje su uživale povlastice zaštićenog domaćeg tržišta, ili drugu vrstu preferencijalnog tretmana, možda će se suočiti sa teškim, ali ne i beznadežnim vremenima. Sve u svemu, mora da se naglasi – i da se objasni domaćoj javnosti – da su promene u strukturi malih i srednjih preduzeća najviše posledica višeg nivoa ekonomskog razvoja i osvajanja međunarodne konkurentnosti. U tom kontekstu, članstvo u Evropskoj uniji je više element podrške nego prepreka.

Gubitak nacionalnog suvereniteta mora da se spomene kao opštija brigga. Evropska unija je očigledno nadnacionalno telo, i neke tradicionalne oblasti nacionalnog suvereniteta su poslednjih decenija prebačene sa država članica na Brisel. Sporazumi o pristupanju bave se svim oblastima stvaranja politika na nivou Unije, a po svemu sudeći još će ih biti dodato u bliskoj budućnosti, delimično kao rezultat skorašnje Konvencije o budućnosti Evrope i stvaranja Ustava Evropske unije, ali i zbog razvoja u svetu. Nacionalni suvereniteti malih zemalja su, inače, u eri globalizacije postali neka vrsta fikcije. Male zemlje, u stvari, mogu da imaju više uticaja ako pravila igre favorizuju podeljeni suverenitet. Zato one treba da se zalažu za federalni pristup evropskoj integraciji, umesto za međuvladin pristup, jer ovaj drugi favorizuje odlučivanje kojim dominiraju velike zemlje, koje se često dogovaraju bez uzimanja u obzir malih. Štaviše, male zemlje mogu da otkriju da im pristupanje daje veći manevarski prostor u pregovorima sa

velikim trećim državama kao što su SAD ili Japan, ili sa regionalnim grupacijama, ili u međunarodnoj areni (u Svetskoj trgovinskoj organizaciji, na primer). Na kraju, članstvo u Evropskoj uniji treba videti kao dvosmernu ulicu, koja širi mogućnosti učešća i svetskom razvoju i procesima, dok istovremeno obezbeđuje zaštitu od loših spoljašnjih uticaja.

Pritisci na budžet

Najvažniji negativan uticaj pristupanja – mogućnost sukoba oko raspodele novca iz budžeta – retko pominje u krugovima kritičara pridruživanja. Teško je naći razloge za ovo. Najverovatnije kritičari misle da većina stanovnika ne bi ništa od ovoga razumela. Upravo su tu, međutim, najvažniji eksplozivni faktori. Stalni i održivi proces dostizanja proseka Evropske unije zahtevaće relativno širok prostor za budžetsko manevrisanje, pod uslovom da troškovi uglavnom (ako ne sasvim) finansiraju ulaganja, a ne privatnu potrošnju, kao što je prošlih godina bio slučaj u mnogim državama Srednje i Istočne Evrope.

Stvarnost će sledećih nekoliko godina biti potpuno drugačija. Prvo, nove države članice će od samog početka morati da plaćaju svoje puno učešće u budžetu Evropske unije, dok će njihov pristup fondovima Unije biti postupan. Drugo, deo novca za uspešnu pripremu za članstvo biće potreban i sledećih godina, delom zato što je priprema odložena, a delom zbog novih zadataka koje članstvo donosi. Treće, nacionalni doprinosi direktnim isplatama poljoprivrednicima, koji mogu dosti-

ći 30 odsto proseka EU-a, moraju da se obezbede iz centralnog budžeta. Četvrto, mora se takođe garantovati nacionalno kofinansiranje projekata koje EU odobrava, u iznosu od 20 do 50 procenata ukupne vrednosti. Peto, problem likvidnosti nastaje u dvema oblastima. Na jednoj strani, direktne isplate poljoprivrednicima moraju da počnu 2004. godine, ali će EU poslati novac za ovo tek godinu dana kasnije. Na drugoj strani, projekti kofinansirani od strane Evropske unije takođe zahtevaju prethodnu uplatu iz nacionalnih budžeta, jer će delovi učešća Evropske unije pristići nekoliko godina nakon što je projekat završen. Računi poslovnih aktera koji učestvuju u ostvarivanju projekta moraju da se namire odmah, mnogo pre nego što će stići podrška iz EU-a.

Posledica ovoga mogu da budu ozbiljni pritisci na budžet između 2004. i 2006. godine, što će dovesti do promene u potrošnji budžeta.

Pravo pitanje je: koje budžetske linije će dobiti smanjenu finansijsku podršku? Smanjenja u politički i socijalno osetljivim oblastima su jedan scenario, sa jasnim posledicama za domaću (a možda i regionalnu) stabilnost. Zapostavljanje osetljivih oblasti rezultiralo bi smanjenjem potrošnje i ulaganja u obrazovanje, kulturu, nauku, zdravstvo – upravo one oblasti koje su ključne za održivi razvoj, uspešno dostizanje evropskih standarda i povećanu mogućnost dostizanja svetske konkurencije. Ovaj sukob će uticati na dalju transformaciju javnog sektora, ali i možda dominirati u političkim i ekonomskim diskusijama novih članica u toku 2005. i 2006. godine. On bi mogao da postane i glavna tema proširene Unije, takođe.

U ovom trenutku nema znakova da je Evropska unija svesna ovog potencijalnog sukoba. Ukoliko bi EU preduzela neke mere u politici, ekonomiji i istraživanju, pokazala bi da počinje nešto da radi da bi izbegla ovakvu situaciju koja ne bi samo predstavljala pretnju nacionalnoj i regionalnoj stabilnosti, kao i dugoročnom i održivom razvoju u Srednjoj i Istočnoj Evropi, nego i konkurentnosti Unije u svetu.

A. Inotai je direktor Instituta za svetsku privredu iz Budimpešte, a P. Stanovnik bivši direktor Instituta za ekonomska istraživanja iz Ljubljane

(Prevedeno sa engleskog iz knjige "Slovenija – od Jugoslavije do Evropske unije", ur. M. Mrak, M. Rojec, C. Silva-Jauregui, Svetska banka, 2004)

Nema besplatnog ručka

Najveću dobit od ulaska u EU imaju zemlje čije su reforme još skromnije od poljskih ili slovenačkih, ili one koje bez pritiska EU ne bi ni bile u stanju da izvedu bilo kakve reforme. U takve zemlje spadaju Rumunija i zemlje Zapadnog Balkana

PIŠE: DR MIROSLAV PROKOJČEVIĆ

Usvetu u kome nema „besplatnog ručka“, sve što se dobije ima i određenu cenu. Na cenu se tokom pretpri-
stupnog i pristupnog perioda obraćala manja pažnja, a njeni ključni elementi su:

- Obimna i skupa regulativa koju nove članice moraju da sprovedu, posebno u sferi tržišta rada, zaštite potrošača, ekologije, administracije, sudstva itd. Ti troškovi godišnje premašuju nekoliko procenata BDP-a i time nadmašuju neto subvencije koje se kreću oko dva odsto od BDP-a novih članica. To opovrgava tezu da su nove članice neto dobitnici proširenja.

- Ulaskom u EU nove članice plaćaju doprinos budžetu u Briselu u visini 1,24 odsto njihovih BDP-a, što iznosi više od polovine neto transfera iz Brisela, a što nove članice čini većim neto gubitnicima.

- Subvencije iz Brisela povećaće nivo rent-seekinga u novim članicama, što će uticati na jačanje birokratije, a slabljenje tržišnog refleksa firmi iz novih članica. Poslovni svet će više vremena nego ranije trošiti na dobijanje renti, političari će dobiti dodatnu moć, briselski zakoni i odluke će biračima biti dalji i neprozirni.

- Prethodno povećava troškove poslovanja firmi iz osam zemalja novih istočnoevropskih članica, što će smanjiti nivo poslovne aktivnosti, usporiti zapošljavanje, stope rasta i smanjivanje razvojnog jaza sa ostatkom Unije.

- Smanjiće se strana direktna privatna ulaganja u svim novim članicama koje su koristile obimne vertikalne subvencije (tj. subvencije određenim firmama i granama) da bi ta ulaganja privukle, zato što su prema pravilima Unije dopuštene samo horizontalne subvencije, a to su one koje u načelu mogu da pogoduju svim sektorima, a ne samo određenim firmama.

- Nove članice će deo suverenosti morati da prenesu na Uniju.

- Birači iz novih članica imajuće slabiji pregled i manji uticaj na legislativu iz Brisela.

- Međunarodni položaj novih članica će se poboljšati kada predstavljaju Uniju, ali će njihov glas u EU25 biti veoma slab i one će biti svedene na marginalne članice.

Efekti troškova su delom jednokratni, a delom takvi da će delovati sve vreme posle ulaska novih članica iz Istočne Evrope u Uniju. Nastanak nekih troškova se ekonomski može smatrati povoljnim (recimo, smanjivanje subvencija ili zatvaranje nekonkurentnih firmi), ali je u socijalno-političkom smislu nesumnjiv kratkoročni trošak. Tela Unije i vlade potencijalnih novih članica su, naravno, prećutkivali troškove, a glorifikovali pogodnosti. Tako je stvaran utisak da nove članice od ulaska imaju samo koristi, što je naravno nemoguće. Praksa isticanja pogodnosti, a potiskivanja troškova veoma je podsećala na „propagandu za sreću“, kojom su se nekada služile vlade komunističkih zemalja. Usled toga što je Unija stimulisala naučne radove koji govore u prilog proširenja, a destimulisala kritičke radove, ne znači mnogo zaključak da je većina literature smatrala proširenje dobrim kako za Uniju tako i za nove članice. Dakle, bez obzira na „propagandu za sreću“ za nove članice je postojala cena ulaska u Uniju i nije malo onih koji smatraju da je trošak veći od dobiti. Bilans, međutim, nije isti za sve zemlje; štaviše, može se drastično razlikovati od zemlje do zemlje.

Ulazak u Uniju je najskuplji za zemlje koje su pre ulaska imale visok nivo ekonomskih sloboda (npr. Estonija i Litvanija), jer će posle ulaska u Uniju morati da usvoje bar deo veoma skupe regulative, što će povećati uticaj birokratije na privredu i uvećati nivo rent-seekinga. Umesto ulaska, za takve zemlje je bolje bilo da ostanu izvan Unije i da nastave da unapređuju ekonomske slobode i vladavinu prava. To bi im osiguralo dobar poredak i brz razvoj, gde bi za dvadesetak godi-

na dostigle prosečni dohodak Unije, iako su u trenutku ulaska imale manje od 40 odsto prosečnog dohotka Unije. Izvesno negativan bilans ovih zemalja usled ulaska u Uniju se može nešto popraviti, ako u Uniji posle 2004. godine dođe do neplaniranog razvoja događaja. Ako stare pre-regulisane članice ne uspeju da nametnu novim članicama skupu regulativu po sopstvenom modelu, onda se mogu aktivirati sasvim suprotni mehanizmi tzv. fiskalnog federalizma ili poreske i druge konkurencije među članicama Unije. Konkurencija bi mogla dovesti do smanjivanja državnih izdataka, poreza i regulacije, a do povećanja ekonomskih sloboda i vladavine prava širom Unije, čime bi ova asocijacija postala privlačnije okruženje za zemlje sa liberalnijim ekonomskim poretkom.

Obračun dobitaka i gubitaka za nove članice iz Istočne Evrope koje su imale slabije ekonomske reforme (npr. Poljska, Slovenija), i koje usled toga imaju niži nivo ekonomskih sloboda, nešto je drugačiji od zemalja koje su prošle snažne reforme. Time što su se opredelile za skromnije reforme, ove zemlje su već propustile najbolju opciju. Ulaskom u Uniju one nešto poboljšavaju nivo ekonomskih sloboda, ali se pridružuju kartelu u kome dominiraju zemlje koje takođe imaju teškoća da se reformišu (Francuska, Nemačka, Italija) i koje takođe karakteriše nešto niži nivo ekonomskih sloboda u odnosu na ekonomski najliberalnije zemlje u Evropi i Uniji (Estonija, Irska, Island, Luksemburg, Litvanija, Švajcarska, Ujedinjeno Kraljevstvo). Ulaskom u Uniju, zemlje poput Poljske i Slovenije ulaze u veću asocijaciju koja im je prirodno okruženje, a skupu regulaciju su već prihvatile.

Najveću dobit od ulaska u Uniju imaju one zemlje čije su reforme još skromnije od poljskih ili slovenačkih ili one koje bez pritiska Unije ne bi ni bile u stanju da izvedu bilo kakve reforme. U takve zemlje spadaju Rumunija i zemlje Zapadnog Balkana. Nivo demokratije, vladavine prava i ekonomskih sloboda u ovim zemljama niži je ili znatno niži od odgovarajućih u zemljama EU-a i zato približavanje i ulazak ovih zemalja u Uniju donosi za njih izvesno veću dobit od troška, jer to same inače ne bi mogle postići.

Autor je direktor beogradskog Centra za slobodno tržište (tekst je preuzet iz njegove knjige "Srbija i Evropska unija")

Brže do liberalne demokratije

Zbog uticaja na institucije i informacije, Evropska unija omogućila je da se u neliberalnim državama stvori ono što je nedostajalo u momentu tranzicije: koherentna i umerena opozicija, kao i otvorena i pluralistička politička arena

PIŠE:
DR MILADA ANA
VAHUDOVA

Evropska unija je naj-složeniji i najambiciozniji projekat regionalne integracije na svetu. Ona je doprinela nacionalnom i etničkom pomirenju, stabilnoj demokratiji i ekonomskoj obnovi delova Evrope posle kraja Drugog svetskog rata, za vreme Hladnog rata, a onda opet nakon kraja Hladnog rata. Posle 1989. godine na izgradnju liberalnih demokratija i tržišnih privreda u državama Istočne i Srednje Evrope suštinski je uticao proces dobijanja članstva u Evropskoj uniji. Ogromni dobici, u kombinaciji sa ozbiljnim zahtevima u vezi sa članstvom, omogućili su uticaj Evropske unije na izbor domaćih politika u državama aspirantima. Nikada u istoriji suverene države nisu dobrovoljno pristale da ispune tako ogromne domaće zahteve i da se onda podvrgnu tako nametljivim procedurama kako bi ušle u međunarodnu organizaciju. Osam bivših komunističkih država je 2004. godine pristupilo Evropskoj uniji, a isti ili veći broj zemalja su kandidati ili budući kandidati za članstvo.

Pri posmatranju rezultata demokratizacije i ekonomskih reformi vidi se "prednost Evropske unije", koja favorizuje liberalnu demokratiju i tržišne reforme u državama koje će u budućnosti stvarno postati članice Unije. Pitanje je šta je uzrok, a šta posledica: da li EU prihvata samo liberalne demokratije kao članice? Ili, kako ja tvrdim, da li to što neka zemlja shvata da će u budućnosti postati članica EU-a (iz geografskih i geopolitičkih razloga) stvara podsticaje i utiče na društvo tako da na kraju elite donose odluke koje stavljaju države na put liberalne demokratije? Ako za dvadeset godina Srbija ili Makedonija budu izgledale kao današnja Mađarska ili Estonija, sve će biti

jasno. Naravno, može se desiti da neki domaći uslovi budu još snažniji nego oni u Rumuniji; u nekim stvarnim budućim članicama uticaj Evropske unije možda uopšte neće funkcionisati na ovaj način.

Uticaj Unije ne briše niti umanjuje mnoge domaće specifičnosti, ali poboljšava kvalitet političke konkurencije i istovremeno sužava parametre domaćeg odlučivanja, pošto države poštuju pravila EU-a da bi se kvalifikovale za članstvo. U ovom procesu dolazi do približavanja – mada naravno ne potpunog – između modela liberalne države i modela postneliberalne države, što je ova druga vrsta bliže kvalifikaciji za članstvo u EU-u. Postoje tri mehanizma koji pospešuju ponašanje u skladu sa pravilima Evropske unije: uslovljavanje, verodostojna posvećenost i uticaj na domaću grupu.

Pre nego što približavanje može da počne, države neliberalnog modela moraju da prekinu sa biranjem neliberalnih vladara zainteresovanih samo za sopstvenu rentu. Najvažnije nasleđe komunizma (i prekomunizma) jeste karakter grupa elita u vreme promene režima, zato što ove grupe određuju početnu konkurentnost političkog sistema. Prisustvo opozicije garantuje određeni nivo političkog takmičenja: postoje najmanje dva rivala, odnosno organizovane političke grupe. U državama liberalnog tipa opozicija komunizmu, dovoljno jaka da 1989. godine dovede do odlaska komunističkih elita sa vlasti, stvara osnove liberalne demokratije i pokreće velike ekonomske reforme. U idealnom slučaju, komunistička partija u međuvremenu stvara aktivnu, umerenu opoziciju dok se i sama menja da bi se vratila u političku igru.

U državama neliberalnog modela opozicija je suviše slaba da bi preuzela vlast, a komunistička partija ima manje podsticaja ili resursa da pokuša da se promeni. U uslovima ograničene političke utakmice, elite zainteresovane samo za sopstve-

nu rentu pobeđuju i drže vlast tako što dalje potiskuju suparničke grupe, obećavajući sporu ekonomsku reformu, koristeći etnički nacionalizam, a za sve to vreme izvlače značajne koristi od sporih reformi. Zbog uticaja na institucije i informacije, Evropska unija omogućila je da se u neliberalnim državama stvori ono što je nedostajalo u momentu tranzicije: koherentna i umerena opozicija, kao i otvorena i pluralistička politička arena. Pod pravim uslovima, slobodni i fer izbori omogućavaju opozicionim partijama i građanskim grupama otvaranje koje im je potrebno za okončanje neliberalne vladavine. Radeći zajedno sa ovim snagama, Evropska unija je vremenom doprinela da neliberalni režimi postanu mnogo konkurentniji.

Oni aspekti aktivnog uticaja Unije, koji su bili ciljano napravljeni, funkcionisali su izuzetno dobro, kao, na primer, način na koji je uslovljavanje nametnuto kroz pristupni proces. Nema sumnje da bi svaki posmatrač ili učesnik mogao da predloži da se nešto promeni. Po mom mišljenju, "bolje proširenje" bi trebalo da podrazumeva veću pomoć građanskom društvu i reformi državnih institucija, striktniju primenu Kopenhagenskih kriterijuma, kao i blaže uslove pristupanja. Treba naglasiti da efikasnost aktivnog uticaja Evropske unije proizilazi iz njenog pasivnog uticaja – od prednosti članstva (i cene isključivosti). Ako se ova jednačina promeni, promeniće se i ponašanje aspiranata: to će – nadaju se članice Evropske unije – i biti rezultat nove politike "šire Evrope".

Unija teško može da ponudi državama izvan nje (koje nisu Švajcarska) ono što im stvarno treba – pristup za ljude i robe. Zbog toga ne treba očekivati da će pasivni uticaj EU-a moći da nestane. Štaviše, ambicije Unije da povremeno bude svetski geopolitički faktor, kao i stvarne koristi od nastavka proširenja, neće dozvoliti da se Unija tek tako reši nekih aspiranata, naročito Turske. Drama proširenja će se zato nastaviti i nadajmo se da hoće: najvažniji izazov za vođe Evropske unije danas je kako održati, prilagoditi i poboljšati aktivni uticaj Unije, tako da on može da funkcioniše i u mnogo težim slučajevima na Zapadnom Balkanu. Bilo kako bilo, proširenje Evropske unije postalo je najmoćnije i najuspešnije sredstvo spoljne politike ove organizacije.

Autorka predaje na Univerzitetu Severne Karoline, Čepel Hil, SAD
(prevedeno sa engleskog iz njene knjige "Nepodeljena Evropa", Oxford University Press, 2005)

Prikriveni rasizam

“Obojeni” Francuzi teže dolaze do posla: Početkom septembra u Parizu je objavljen izveštaj bivšeg francuskog ministra industrije Rožera Forua, koji jasno pokazuje da su u poslovnom svetu Francuske emigranti i “obojeno” stanovništvo žrtve rasne diskriminacije. Recimo, žena poreklom iz Magreba ima tri puta veće šanse od ostalih da bude odbijena kad traži zaposlenje, a muškarac čak pet puta veće od „belih” Francuza. Preduzeća i službe za zapošljavanje koriste i posebne kodove kako bi odbacili kandidate prema njihovoj rasnoj pripadnosti, navodi se u istraživanju, dok firme koje nude usluge preko telefona traže od zaposlenih da „pofrancuze” svoje ime. Diplomci imigranti teže nalaze posao od “domorodaca”. U izveštaju, podnetom Ministarstvu rada, ocenjuje se da je francusko društvo dugo odbijalo da prizna postojanje rasne diskriminacije pri zapošljavanju, i zato je Foru zatražio analizu etničke strukture u preduzećima (što je, inače, zabranjeno zakonom) kako bi država preduzela široku medijsku kampanju, pooštrila kazne za diskriminaciju Francuza stranog porekla, naročito “obojenih”, i mobilisala nadležne službe.

“Turskim” Nemačima oduzeto pravo glasa: Oko 6000 nemačkih građana turskog porekla su u pokrajini Bavarskoj bili lišeni prava glasa uoči septembarskih izbora za novog kancelara Nemačke zato što su, posle nemačkog državljanstva, povratili i pređašnje tursko, a dvojno državljanstvo je u Nemačkoj nezakonito. Njima je poručeno da, čak i ako se i dalje vode u nemačkim biračkim spiskovima, ne smeju glasati jer time čine krivično delo. Problem sa ilegalnim dvojnim državljanima, prenela je Beta, pojavio se nakon stupanja na snagu novog zakona o državljanstvu (1. januara 2000), kojim je strancima olakšano da steknu nemački pasoš, ali pod uslovom da se odreknu starog. Takođe, ukoliko bi neko zatražio državljanstvo neke druge zemlje, automatski bi izgubio nemačko. Nezgodna je što su neki nemački građani turskog porekla još pre stupanja na snagu novog zakona zatražili staro državljanstvo, ali su ga dobili tek posle 2000. godine.

Vaspitačica suspendovana zbog marame: Mlada Turkinja, vaspitačica u deci-

jem vrtiću grada Ebersbaha, u saveznoj pokrajini Baden-Virtemberg u Nemačkoj, vraćena je kući s posla jer je nosila zabranjeno „religiozno obeležje” – maramu na glavi. Gradska uprava se pozvala na ranije izdat ukaz da zaposleni u školama ne smeju nositi religiozne simbole, dok se vaspitačica branila da je, iako u vrtiću radi već godinama, odlučila da se prvi put pojavi pokrivena glave kad se vratila sa dužeg odsustva na kojem je negovala teško bolesnu ćerku, u znak detetovog ozdravljenja.

Nemački mediji sad očekuju novi sudski spor o tome da li bi sugrađankama islamske veroispovesti trebalo dopustiti da na poslu, pre svega u državnoj službi, prekrivaju glavu maramom, i podsećaju na slučaj učiteljice avganistanskog porekla Ferešte Ludin, kojoj vlasti iste pokrajine nisu dozvolile da na nastavu dolazi zabrađena maramom. Sukob je trajao pet godina (do 2004) a okončao ga je Savezni ustavni sud, odlukom da se, doduše, ukida zabrana rada za učiteljicu, ali da zabrana nošenja marame u školi, u načelu, ostaje, ukoliko je to u skladu sa pokrajinskim zakonima. Više nemačkih federalnih jedinica je ubrzo posle toga izmenilo svoje zakone o školama zabranjujući “nošenje religioznih simbola, da se ne bi ugrožavala neutralnost nastave”.

Kad se potuku Bugari i Romi: Kako je nedavno objavila sofijska štampa, u Kozlodiju, na obali Dunava, izbila je masovna tuča između 150 Roma i 20 Bugara, kad su romski radnici zatražili od vlasnice lokalne farme krava da im isplati zarađene plate, a ona to odbila optužujući ih da su već priložili te pare, jer su navodno ukrali od nje 3000 evra, i još pozvala obezbeđenje da ih otera. U “masovki” u kojoj su Bugari, pripadnici službe obezbeđenja, upotreбили vatreno

oružje, a Romi se branili motkama i vilama, povređeno je 19 osoba (većinom Roma), a žrtava bi bilo i više – može se pretpostaviti na čijoj strani – da u pomoć nije priskočila policija. Ovaj događaj samo je jedan u nizu etničkih sukoba sa romskom zajednicom, koja u Bugarskoj nezvanično broji oko milion ljudi, primetili su sofijski mediji. Predstavnik stranke Roma Toma Tomov izjavio je da “bugarski nacionalizam prerasta u fašizam prema Romima”.

Ali, nisu samo Romi nepopularni u toj zemlji...

Neće Turke za gubernatore: Vlada Bugarske nije mogla da postavi oblasne gubernatore i njihove zamenike zbog protesta građana koji ne žele da na te funkcije budu izabrani manjinski Turci, iako je njihova stranka Pokret za prava i slobodu treća po snazi u parlamentu i učestvuje u vladi. U Varni, gde je za gubernatora određen Turčin, protesti su trajali više od nedelju dana, a za “odbranu grada” je formiran i Revolucionarni komitet!

Novi bugarski premijer Sergej Stanišev upozorio je da ekstremni nacionalizam koji se širi zemljom predstavlja „igru vatrom” i pozvao je građane da ne nasedaju na provokacije iza kojih se prikrivaju ne samo politički već i ekonomski interesi.

Češki policajci uče da ne budu rasisti: Češko Ministarstvo unutrašnjih poslova počelo je policajcima da deli novi priručnik koji treba da ih nauči da ne budu rasisti, i da im raznim korisnim savetima olakša komunikaciju sa predstavnicima manjina i strancima. „Policajac u multikulturnom okruženju” izašao je u tiražu od 28.000 primeraka i namenjen je prevashodno “snagama reda” u oblastima sa najbrojnijim manjinskim ili stranim stanovništvom (Romima, Vijetnancima i Ukrajincima). Pored kratke istorije tih manjina, pregleda glavnih veroispovesti, zakona i propisa o strancima, priručnik obiluje i “praktičnim preporukama” poput ovih koje citira češki dnevnik „Mlada fronta Dnes”: policajci ne bi smeli da zure romskim mališanima pravo u oči, jer mnogi Romi i danas veruju da neko može pogledom da urekne dete, a kada se Vijetnamac smeje to može da bude izraz nelagodnosti i krajnje neprijatne situacije.

MUP je naručio priručnik posle jedne ankete kada je dve trećine studenata policijskih škola priznalo da znaju za kolegu koji postupa i razmišlja kao rasista.

E. F.

Hronologija evrobalkanskih integracija

AVGUST

29. avgust – Novi bugarski premijer Sergej Stanišev je prilikom prve pose- te Briselu pokušao da uveri Evropsku komisiju da će Bugarska ispuniti sve zaostale obaveze, kako bi mogla da postane članica Unije 1. janu- ara 2007. godine. To neće biti lako, jer parlament mora da usvoji čak 36 zakona do oktobra, a onda još 14 do kraja 2005. Osim ovoga, Komisija i dalje insistira na značajnom pobolj- šanju rada pravosudnog sistema u Bugarskoj.

31. avgust – Grčki premijer Kostas Karamanlis rekao je da će Grčka sta- viti veto na pristupanje Republike Makedonije Evropskoj uniji, jer makedonska vlada nije pokaza- la dovoljnu spremnost da sarađu- je u sporu o zvaničnom nazivu ove države, niti je odgovorila pozitiv- no na predlog Ujedinjenih nacija iz aprila 2005. godine o novom nazivu. Grčka od 1991. blokira međunarod- no priznanje Makedonije zbog protivljenja zvaničnom nazivu ove drža- ve. Očekuje se da Evropska komisija da svoje mišljenje o otvaranju prego- vora o članstvu Makedonije u Uniji u novembru ili decembru 2005.

SEPTEMBAR

1. septembar – Dva meseca posle par- lamentarnih izbora u Albaniji (odr- žanih 3. jula), konačno je zvanično saopšteno da je desna koalicija, na čelu sa Demokratskom partijom biv- šeg predsednika Salija Beriše, pobedi- la na ovim izborima. Beriša je dobio mandat za sastav vlade, a dosadaš- nji premijer Fatos Nano saopštio je da je podneo ostavku na mesto lide- ra Socijalističke partije. Koalicija, koja je osam godina bila u opozici- ji, osvojila je 81 mesto u parlamen- tu, dok je levica sa Socijalističkom partijom na čelu osvojila 59 mesta. Berišina stranka je sama osvoji- la 56 poslaničkih mesta, a Nanova 42. Saopštavanje zvaničnih rezulta- ta izbora odloženo je nekoliko nede- lja posle podnošenja žalbi o toku izbora. Devet dana kasnije alban- ski parlament izabrao je novu vla-

du, sa Berišom na čelu. Novi albanski premi- jer je tom prili- kom najavio da bi 2006. godi- ne Albanija tre- balo da potpi- še Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju sa Evropskom unijom, a i da

će, u toku njegovog četvorogodiš- njeg mandata, Albanija takođe posta- ti i članica Severnoatlantskog saveza (NATO).

– Kosovo je dobilo svoj carinski kod TARIK, koji će biti istaknut na svim dokumentima o uvozu i izvozu robe sa Kosova, umesto carinskog koda bivše Jugoslavije, koji je do sada bio u upotrebi i u nadležnosti UNMIK- a. Čitav projekat TARIK urađen je pod nadzorom UNMIK-ove carine i u potpunoj je saglasnosti sa propisima Evropske unije.

2. septembar – Evropska unija se neće suprotstavljati pravu Crne Gore da sama odlučuje o svojim odno- sima sa Srbijom, iako će referen- dum “zakomplikovati stvari”, sagla- sili su se ministri inostranih poslova Unije na neformalnom susretu u Njuportu. Ministri takođe smatraju da je potrebno dalje razvijati koncepc- iju “evropske perspektive Balkana”, kao i da treba povećati finansijsku pomoć potencijalnim kandidatima iz ovog regiona. Istaknuto je i da je potrebno postići saglasnost sa SAD u vezi sa rešavanjem budućeg statu- sa Kosova.

– Makedonija i Kosovo potpisale su ugovor o slobodnoj trgovini, kojim će biti ukinute carine na međusobni promet robe.

8. septembar – Savet za evropske integracije Republike Srbije prihvatio je Polazne osnove Republike Srbije za pregovore o zaključivanju Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa Evropskom unijom i predložio Vladi da usvoji ovaj dokument. Polazne

ALBANSKI PREMIJER SALI BERIŠA

osnove sadrže pregovarač- ku poziciju Vlade Republike Srbije i predlažu rokove i dinamiku optimalne liberali- zacije trgovine industrijskim i poljoprivrednim proizvodima, dinamiku i obim harmo- nizacije zakona, oblik sarad- nje u pojedinim politikama, a sadrže i predlog za defini- sanje preambule i političkog dijaloga.

12. septembar – Evropska komisi- ja predložila je da se do 2010. produ- ži režim slobodnog uvoza proizvoda iz zemalja Zapadnog Balkana na trži- šte Evropske unije, uveden pre pet godina. Ovaj predlog treba da usvoji Savet ministara Unije.

14. septembar – Skupština Republike Srpske je, na predlog Vlade, po dru- gi put odbila da prihvati predlog Saveta ministara BiH o reformi poli- cijije. Pošto je to bio uslov Evropske unije za započinjanje pregovora BiH o Sporazumu o stabilizaciji i pridru- živanju, predstavnici Unije su izrazi- li žaljenje zbog ovakve odluke i rekli da pregovori neće moći da počnu u 2005. godini. Evropska unija insisti- ra na tri osnovna načela u reformi policije u BiH: nadležnost nad poli- cijijom bila bi preneti sa entitetskog na državni nivo, što podrazumeva i jedinstven budžet za policijske sna- ge na nivou BiH, a bile bi formirane i policijske regije koje ne bi uvažavale postojeću međuentitetsku liniju raz- dvajanja.

21. septembar – Posle mnogo neizve- snosti i neslaganja, članice Evropske unije saglasile su se da Turska mora priznati članicu EU-a Kipar u toku pregovora o svom članstvu u EU-u, a ne pre početka pregovora (planira- nog za 3. oktobar). Tako bi Turska mogla da započne pregovore po uslo- vima koji su joj zvanično postavlje- ni u decembru 2004. Mnoge države članice su želele da pooštre ove uslo- ve. Unija je sada upozorila Tursku da bi nepriznavanje Kipra moglo dovesti do zamrzavanja pregovora.

evropa u brojkama

Direktne strane investicije u milionima USD

	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.
Albanija	143	207	143	178	341
BiH	146	119	265	381	497
Bugarska	1002	813	905	2097	2602
Hrvatska	1087	1564	1126	2042	1076
Makedonija	175	442	78	95	151
Moldavija	127	102	132	71	151
Rumunija	1037	1157	1144	2212	5049
Srbija	50	165	475	1360	966
Crna Gora	-	10	84	45	62
JIE-9 – UKUPNO	3766	4578	4353	8480	10896
Češka	4986	5641	8483	2101	4463
Mađarska	2777	3949	3021	2202	4185
Poljska	9343	5714	4131	4123	6159
Slovačka	1925	1584	4141	717	1122
Slovenija	136	370	1686	337	516
SE-5 – UKUPNO	19167	17259	21462	9481	16446

Direktne strane investicije po glavi stanovnika u USD

	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.
Albanija	13	12	42	67	46	57	107
BiH	18	47	39	31	69	99	130
Bugarska	65	100	123	103	115	268	334
Hrvatska	208	323	245	352	253	460	242
Makedonija	64	16	86	217	39	47	75
Moldavija	21	10	35	28	37	20	42
Rumunija	90	46	46	52	52	102	233
Srbija	14	14	7	21	63	181	128
Crna Gora	-	-	-	16	137	72	99
JIE-9 – UKUPNO	70	66	67	82	79	155	199
Češka	361	615	485	552	832	206	437
Mađarska	325	323	272	387	297	217	414
Poljska	165	188	242	148	108	108	161
Slovačka	131	79	357	294	770	133	209
Slovenija	109	54	68	186	845	169	258
SE-5 – UKUPNO	215	262	288	260	325	144	250

Izvor: WIIW

Bogati i siromašni

Među novim članicama EU-a, najbogatiji region je češka prestonica Prag, gde domaćinstva imaju prihod od 14.500 evra godišnje po članu porodice, pokazuje najnovije istraživanje Evrostata. Evropski statističari su kao osnov za poređenje uzeli čiste prihode domaćinstava, ne uračunavajući socijalnu pomoć i poreze, i u tim rezultatima se Prag svrstao odmah ispod proseka cele Unije. Životni standard je dobar i u ostalim glavnim gradovima država Istočne i Srednje Evrope u sastavu EU-a: Bratislavi, Budimpešti i Varšavi, dok žitelji siromašnih, nerazvijenih poljoprivrednih regiona u Poljskoj, Letoniji i Slovačkoj imaju čak šest puta manji prihod od najbogatijeg regiona EU-a, a to je London.

U glavnom gradu Britanije prihod po članu domaćinstva iznosi 27.754 evra, a u najsiromašnijem regionu Unije, poljskom vojvodstvu Lubelskie, svega 4439 evra. Statistike iz prošlih godina, međutim, pokazuju da se sa proširenjem EU-a polako ublažavaju razlike: u istraživanju iz 1999. godine najsiromašnije članice EU-a imale su prihod sedam puta manji nego najbogatije.

Nezaposlenost

Prema poslednjim objavljenim podacima Evrostata, stopa nezaposlenosti u 25 članica Evropske unije smanjena je u julu na prosečno 8,6 odsto, sa devet odsto u julu prošle godine i 8,7 odsto u prethodnom mesecu. Najveće godišnje smanjenje nezaposlenosti zabeleženo je u Litvaniji, 7,8 odsto (prošlog jula 11,1 odsto), u Estoniji i Slovačkoj, koja, pre-

ma navodima statističke agencije EU-a, ipak spada u članice EU-a s procentualno najviše nezaposlenih (15,2 odsto). Ispred nje je jedino Poljska sa nezaposlenošću od 17,6 odsto. Nemačka, ekonomski najjača članica EU-a, imala je u julu stopu nezaposlenosti od 11,5 odsto radne snage (5,2 miliona), dvostruko veću nego SAD i Japan, i najvišu od kriznih tridesetih godina prošlog veka.

Najnižu nezaposlenost u julu ove godine imale su Irska (4,3 odsto), Velika Britanija (4,7 odsto) i Danska (4,8 odsto).

Stopa nezaposlenosti od pet odsto ili niža, po oceni ekonomista, predstavlja punu zaposlenost jer obezbeđuje minimum ponude radne snage za zadovoljenje potreba tržišta rada.

Pojmovnik EU-a i evropskih integracija

Države kandidati: zemlje koje su podnele zahtev za članstvo u Evropskoj uniji, ali još nisu postale njene članice. Ovaj status trenutno imaju Bugarska, Rumunija, Turska i Hrvatska. Bugarska i Rumunija su u aprilu 2005. godine već potpisale sporazume o pristupanju, koje je predviđeno za 1. januar 2007. godine, ali je uslovljeno reformama koje ove dve države moraju u međuvremenu da sprovedu.

Države potencijalni kandidati: zemlje Zapadnog Balkana (SCG, Albanija, Bosna i Hercegovina, Makedonija) kojima je perspektiva članstva u Evropskoj uniji zvanično potvrđena na Solunskom samitu Unije u junu 2003. Nakon što je u februaru 2005. zatražila prijem u članstvo (kao što je Hrvatska uradila godinu dana pre toga) Makedonija očekuje da uskoro (možda u decembru 2005) postane zvanični kandidat za članstvo.

Pristupno partnerstvo: dokument Saveta Evropske unije u kojem se formulišu kratkoročni i srednjoročni prioriteti u pripremama za pristupanje Uniji za svaku državu kandidata.

Redovni izveštaji: godišnji izveštaji Evropske komisije o stanju spremnosti za članstvo u EU-u, koji se objavljuju o svakoj državi kandidatu.

Nacionalni program za usvajanje akcija: program kandidata za pripremu pristupanja Evropskoj uniji kroz usvajanje njenih pravnih tekovina u domaćem zakonodavstvu.

Zajednički nadzorni komitet: komitet države kandidata i EU-a koji se bavi nadzorom nad pretpristupnom pomoći, kao i procenom njenog korišćenja.

Apsorpcioni kapacitet: sposobnost državne uprave da planira, kao i da adekvatno i po usvojenim pravilima iskoristi stranu pomoć, recimo pomoć Evropske unije.

Evropa na mreži

Naši građani se sve više interesuju za evropske teme. Prema septembarskom istraživanju agencije Pogodak, internet sajt Vlade Srbije beleži najveći skok popularnosti. Na listi posećenosti, adresa www.srbija.sr.gov.yu, a naročito deo sajta koji se odnosi na pridruživanje Srbije Evropskoj uniji, popela se sa šesnaestog na peto mesto.

Onima koji žele da se direktno obaveste o radu institucija EU-a, ili saznaju šta o tome pišu stručnjaci, preporučujemo sledeće internet adrese:

Evropska unija: www.europa.eu.int,
Evropska komisija: europa.eu.int/comm,
Evropski parlament: www.europarl.eu.int,
Savet Evropske unije: www.consilium.eu.int,
Sud pravde Evropske unije: www.europa.eu.int/cj,
Komitet regiona Evropske unije: www.cor.eu.int,
Evropska centralna banka: www.ecb.int,
Evropska investiciona banka: www.eib.org,
Ured za zvanične publikacije EU institucija: www.eur-op.eu.int,
Ekonomski i socijalni komitet: www.ces.eu.int,
Eurostat: www.europa.eu.int/en/comm/eurostat,
CELEX: www.europa.eu.int/celex,
Delegacija Evropske komisije u Beogradu: www.eudelyug.org,
Pakt za stabilnost Jugoistočne Evrope: www.stabilitypact.org,
ESI-Evropska inicijativa za stabilnost: www.esiweb.org,
CER-Centar za evropsku reformu: www.cer.org.uk,
Evropski pokret: www.europeanomovement.org,
Centar za evropske informacije: www.eicc.co.yu,
Centre for European Policy Studies: www.ceps.be,
The European Policy Centre: www.theepc.be,
Notre Europe: www.notre-europe.asso.fr,
ENEPRI: www.enepri.org,
European Policy Institutes Network: www.epin.org,
College of Europe: www.coe.be,
Institut za evropsku politiku, Prag: www.europeum.org,
EUMap: www.eumap.org,
EurActiv: www.euractiv.com

Beogradski centar za evropske integracije
(BeCEI) okuplja domaće i strane stručnjake koji se bave istraživanjima, obrazovanjem i izdavaštvom u oblasti političkih, bezbednosnih i ekonomskih reformi, neophodnih za evropske integracije naše zemlje.

e-mail: info@becei.org,

web: <http://www.becei.org>

Kontakt: dr Jovan Teokarević, direktor

Mesečnik "Evropski forum" je izdanje **Beogradskog centra za evropske integracije** i redovni je dodatak nedeljnika *Vreme*. Osnovale su ga u januaru 2003. godine tri nevladine organizacije: *Pax Christi Holandija*, *BeCEI* i *Centar za razvoj Srbije*.
Urednici: Aleksandra Mijalković i dr Jovan Teokarević

Adresa: Vitanovačka 23,
Beograd, Srbija i Crna Gora
tel/fax: 011/2464-180,
e-mail: info@becei.org,
web: www.becei.org
Štampa: Rotografika, Subotica

Štampanje ovog broja omogućeno je donacijom Fonda za evropske integracije, sredstvima Evropske unije, uz realizaciju Evropske agencije za rekonstrukciju i Evropskog pokreta u Srbiji